

СОЦІАЛЬНА І ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА

М. І. Пірен,
доктор соціологічних наук, професор,
професор кафедри державної служби та кадрової політики,
Національна академія державного управління при Президентові
України, заслужений діяч науки і техніки України

ЕЛІТНЕ ЛІДЕРСТВО ДЛЯ ТУРБУЛЕНТНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Лідерство Ісуса, як і всі інші
сторони Його життя, –
величний взірець для наслідування.
Лейтон Форд

У статті розкрито важливість елітного лідерства для турбулентного українського суспільства, що характеризується високим рівнем проблемності, динамічності та широким спектром змін. Осмислено та розкрито роль корпоративного лідерства як лідерства професіоналізму, відповідальності та духовності. Показано, що сьогодні лідерство синтезувало в собі практично всі зміни, що відбуваються на рівні особистості та суспільства.

Ключові слова: еліта, лідерство, турбулентне суспільство, духовність, відповідальність, баланс рівноваги, перезавантаження мислення, корпоративне лідерство.

M. I. Piren,
*Doctor of Social Sciences, Professor,
Professor of the Department of Public Service and Personnel Policy,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Honored Scientist of Ukraine*

ELITE LEADERSHIP FOR TURBULENT UKRAINIAN SOCIETY

The article considers the importance of elite leadership for turbulent Ukrainian society, characterized by a high level of problems, dynamism and a wide range of changes. The role of corporate leadership as the leadership of professionalism, responsibility and spirituality is demonstrated. Now the leadership synthesizes all the changes taking place at the individual and public levels.

Key words: elite, leadership, turbulent society, spirituality, liability, balance of equilibrium, reboot thinking, corporate leadership.

М. И. Пирен,
доктор социологических наук, профессор,
профессор кафедры государственной службы и кадровой политики,
Национальная академия государственного управления при Президенте Украины,
заслуженный деятель науки и техники Украины

ЭЛИТНОЕ ЛИДЕРСТВО ДЛЯ ТУРБУЛЕНТНОГО УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

В статье раскрыта важность элитного лидерства для турбулентного украинского общества, которое характеризуется высоким уровнем проблемности, динамичности и широким спектром изменений. Осмыслена и раскрыта роль корпоративного лидерства как лидерства профессионализма, ответственности и духовности. Показано, что сегодня лидерство синтезировало в себе практически все изменения, которые происходят на уровне личности и общества.

Ключевые слова: элита, лидерство, турбулентное общество, духовность, ответственность, баланс равновесия, перезагрузка мышления, корпоративное лидерство.

Постановка проблеми. Серед ключових проблем нинішнього етапу розвитку трансформаційних процесів українського суспільства слід назвати проблему лідерства. Першою умовою появи лідерства є особистість лідера. Одне із найлаконічніших визначень понять «лідерства» запропонував видатний гуру сучасного менеджменту П. Друкер: «Лідерство – це бачення!»

За прогнозами вчених, ХХІ ст. започаткувало загальний злет демократичного вдосконалення суспільства, яке ґрунтується на силі розуму й людяності. Найяскравішими його виявами стануть моральність і духовність [9, с. 311].

Головна загроза сучасності криється в прірві, яка постійно зростає і розділяє самовпевнену технічну могутність і моральність, що проявляється

у «кризі гуманізму», «духовній кризі», «кризі цінностей», «кризі відповідальності», «кризі любові» – цей перелік можна доповнити цілою низкою понять, актуальних для існування людини в суспільстві. Безмежний прагматизм, що переходить в егоїзм та цинізм – ось основа нинішньої кризи людського суспільства та майбутньої катастрофи людства. А щоб цей процес призупинити, потрібно формувати світогляд лідерів для суспільства і кожному власне лідерські риси для себе. Щоб серйозно осмислити цю тезу, крім докладання інтелектуальних зусиль, слід повернутися до найвагомішого суспільного феномена – духовності, яка не дасть змоги нелідеру займати місце лідера, якщо він не має лідерської харизми, адже лідер повинен бути відповідальним перед народом. Про це красномовно засвідчують історія та українські реалії сучасного державотворення.

Лідерство є серцевиною належного демократичного врядування (*good governance*), сучасною концепцією управління. Лідерство визнається як потужний фактор удосконалення управлінської спроможності та результативності діяльності органів влади [13, с. 12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Різні аспекти лідерства осмислені в працях вітчизняних дослідників: Н.Гончарук, І.Ібрагімової, С.Калашнікової, Е.Макаренка, А.Михненко та ін.

Цікаві підходи до лідерства висунули західні науковці Дж.Каузес та Б.Познер, виділивши п'ять ключових ролей лідера:

1. Шукати нові можливості.
2. Спонукаати людей до спільного бачення, орієнтувати на перспективу, залучати послідовників.
3. Надавати можливість іншим проявляти себе. Заохочувати співпрацю та допомогу в індивідуальному розвитку.
4. Моделювати спосіб життя та розвитку, захоплювати людей власним прикладом і концентрувати спільні зусилля на результатах.
5. Надихати людей. Високо оцінювати досягнення та гідно заохочувати послідовників [10, с. 10].

Британські дослідники лідерства у 2002 р. розробили модель з 83 лідерських здібностей, спрямованих на виконання таких ключових функцій:

- керувати людьми;
- мислити стратегічно;
- керувати напрямом і культурою;
- управляти собою;
- управляти ресурсами;
- управляти інформацією;
- управляти діяльністю та якістю;
- управляти відносинами [6, с. 104–105].

Важливо наголосити, що у світовій практиці є низка сучасних різних підходів до розуміння лідерства, інколи досить резонних та принципових, на наш погляд, корисних сьогодні для турбулентних суспільств, кількість яких у транзитний період зростає. Так, група американських дослідників на чолі з Х.Оуеном з приводу якісних характеристик висловилися так: «Якщо ми приймемо той факт, що лідерство – це «стан», а не посада, то зрозуміємо, що ознаками лідерства є не влада та гроші, а характер, щирість, спроможність навчатися, сміливість, самосвідомість, служіння і відповідальність за поведінку та дії» [7, с. 44].

Сучасними є підходи Р.Дафта до зв'язку управління та лідерства, розглянуті в книзі «Уроки лідерства», де він зазначає, що «лідери нової парадигми ХХІ ст. ставлять інтереси людей на перше місце, сповідують людиноцентризм». Вони цінують більше:

- зміни, ніж стабільність;
- передачу владних повноважень, ніж контроль;
- співробітництво, ніж суперництво;
- різноманітність, ніж однорідність;
- чесність, ніж особисті вимоги [4, с. 37].

Мета статті – здійснити концептуальний аналіз основних підходів до розуміння важливості елітного лідерства для турбулентного українського суспільства, яке потребує включення до реалізації змін творчої та наукової еліт.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна демократія вимагає від особи, лідера усвідомлення власної ролі в суспільстві, колективі, моральних чеснот, професійної культури та духовності. Лідер має бути не суддею, а консультантом, який веде за собою людей, вчиться у них та разом з ними реалізує програму дій щодо ефективного вирішення різноманітних проблем.

Сьогодні суспільство характеризується високим рівнем динамізму та широким спектром змін. Це явище отримало назву «турбулентності суспільства». Про актуальність змін зазначав ще Геракліт, стверджуючи, що постійними є тільки зміни. Так і в сучасному інформаційному просторі відчувається надлишок інформації, за якою не видно сутність явищ. Саме з огляду на останні політичні події 2013–2014 рр. сучасне українське суспільство потребує лідерів, а в середовищі лідерів необхідні перемини відповідно до реалій суспільного життя.

У вік глобалізації великі організації зі складною структурою часто створюють штучні перешкоди для розвитку та прояву лідерських якостей серед молодих співробітників. Багатьох з них намагаються переконати, що «суспільству потрібні

лише професіонали», а не лідери. Це деякою мірою знижує у молодих людей впевненість у тому, що бути лідером передбачає саморозвиток особистості та сприяє прогресу певної галузі, суспільства загалом. Саме тому загальне ставлення людей і, зокрема, молодих до влади стає все більш скептичним; формуються протестні настрої, зневіра, пасивність, розчарування через втрату інтересу до роботи.

Лідерство є відповіддю на сучасні реалії життя, постійні динамічні зміни в усіх сферах, зокрема зростання конкуренції та глобалізацію, міжнародну економічну інтеграцію, розвиток ринкових відносин, дедалі більшу дерегуляцію та приватизацію; технологічні зміни (прискорення і покращення комунікації, поширення інформаційних мереж, які об'єднують велику кількість людей у світі).

Феномен лідерства в турбулентному суспільстві є багатоаспектним. Останнім часом науковці та практики відкривають все нові його грані й перспективи. Лідерство сьогодні синтезувало в собі практично всі зміни, що відбуваються на рівні як особистості, так і суспільства. Звичні соціальні системи, що існували протягом століть, тепер перестають відповідати потребам суспільства. Політичні, економічні, технологічні та соціальні зміни потребують нових ідей та докорінної перебудови механізмів, які мають базуватися не тільки на нових технологіях, а й на високодуховних, моральних та громадянських засадах, що вимагає високого рівня свідомості, відповідальності та людиноцентричного підходу.

Якщо розглядати сучасне українське турбулентне суспільство, то події на Майдані 2013–2014 рр. засвідчили про революцію свідомості, яка охопила всі сфери життєдіяльності та управління, особливо це стосується державної кадрової політики, адже найкращі лідерські якості повинна продемонструвати політико-управлінська еліта української нації. Тож не дивно, що сьогодні потрібні не просто лідери, а лідери нового типу, здатні внести зміни в суспільну психологію меншовартості особистості та змінити її на психологію державного народу.

Турбулентні суспільства, вирішуючи свої проблеми, повинні орієнтуватися на розвинуті економічно та соціально-політично громадянські суспільства, де функціонують організації, які об'єднують людей навколо спільних цінностей, спільного бачення проблем та успіхів. Такі організації відкриті для навчання, експериментування, введення змін, готові до ризиків, інновацій та творчості. У цьому контексті йдеться про корпоративне лідерство як лідерство спільноти керівників незалежно від сфери діяльності чи рівня посади.

Лідерство для турбулентного суспільства – це не просто абстракція, а стандарт поведінки, який народ вважає взірцем, який необхідний для досягнення успіху в колективі, організації, суспільстві. Лідерство – це те, чому навчають, принцип, який сповідують, компетенція, яку розвивають та оцінюють як при обранні певних осіб на керівні посади, так і під час виконання ними посадових обов'язків.

Американський науковець Марк Грегор Бернз, що досліджував питання управління, висунув ідею нового, так званого перетворювального лідерства, суть якого полягає в умінні переконати людей жити по совісті та піднятися над власними бажаннями.

Виходячи із практики суспільно-політичної діяльності в різних країнах світу неможливо сформулювати однаковий універсальний набір лідерських якостей. Тому фахівці з проблем лідерства прийшли до розуміння необхідності вивчення різних ситуацій, в яких діяли та діятимуть лідери. Найбільш прагматичними виявилися дві тенденції. Перша полягає в тому, що лідери проявляють ініціативу, виношують ідеї та складають плани щодо їх реалізації, друга – в тому, що лідери впливають на людей, стимулюють їх до дії, проявляючи до них увагу та повагу. Адже стиль лідерської діяльності залежить від ситуації. Те, що є корисним в одній ситуації, є недопустимим в іншій. У практиці роботи з людьми та в управлінській культурі до цих тенденцій додають ефективні механізми реалізації подолання проблем.

Сучасні дослідники прагнуть зрозуміти, чим визначається ефективність лідерства. Якщо лідер – той, хто допомагає людям змінюватися та досягати мети, його вважають лідером, що надихає інших. Взірцевою особистістю, яскравим прикладом міжкультурного лідерства у християнській релігії є Ісус Христос, який відмовився від високого становища. Українська ж політико-владна еліта (зокрема депутати Верховної Ради), яка багато разів ставила проблемні питання про позбавлення депутатської недоторканності, довіру, соціальний захист народу, але до цього часу так і не вирішила їх, керується здебільшого власними інтересами, а не інтересами слугувати народу, користується привілеями, має хороші статки, отримані шляхом різних махінацій. Це і призвело в Україні до громадянських протестів.

Справжнім лідерам необхідно не лише схвалення їхніх вчинків, діяльності, а й випробування, які він з честю має витримати. Як відомо із практики, лідер завжди оточений людьми, але буває так, що він вимушений і особисто оцінювати проблеми, залишаючись наодинці. Проте лідер повинен бути готовим самостійно обмірковувати проблеми, зок-

рема, щоб оцінити своє місце і роль у цьому світі. Прикладом цього у християнстві є перебування Христа в пустелі, який сорок днів і ночей, незважаючи на численні спокуси залишився собою, на відміну від земних лідерів, які звикли думати про вічність свого посадового становища.

Для українського суспільства, що переживає період очищення, важливо, щоб у систему державної кадрової політики прийшли харизматичні лідери. Наскільки важливою є мета та сутність харизми? Відомі лідери-тирани минулого століття – Гітлер, Сталін, Мао Цзе Дун – мали сильну харизму, але їх розбестила влада, вони принесли людству багато зла і страждань, і залишили по собі недобру пам'ять. Деякі представники політико-владних структур українського суспільства стали лідерами, не маючи харизми, різними нечесними шляхами.

Щоб бути лідером, потрібно мати харизму людяності. Французький льотчик Антуан де Сент-Екзюпері писав: «бути людиною – значить відчувати, що ти зробив свій внесок у створення світу».

Виникають проблемні запитання: «Що залишать для історії та нащадків лідери України? Яку місію вони виконують?» Останні події в Україні вимагають від лідерів громадянської позиції та усвідомлення відповідальності перед народом. Сьогодні від них вимагається передусім перезавантаження мислення для утвердження цінностей на кшталт громадянської відповідальності за суверенну державу. Для кожного громадянина важливо сьогодні бути учасником державотворчих процесів, патріотом заради збереження єдності, суверенності та толерантності, налагодження взаємодії один з одним незалежно від регіону, де він проживає, працювати на консолідацію суспільства для збереження миру й злагоди в українському суспільстві. Адже народ України вартий кращого життя, він повинен подолати протистояння, спровоковані колишньою «провладною елітою» та «політиканами-лідерами» сусідньої держави (Росії).

Реалії українського сьогодення засвідчують, що українські політико-владні лідери режиму Януковича, незважаючи на зовнішні прояви набожності: відвідування Святого Афона, храмів Божих тощо, не усвідомлювали свою місію перед власним народом. Це призвело до трагічних наслідків: незгоди, роз'єднання суспільства, протистоянь та страждань.

Саме частина лідерів, відданих режиму Януковича, спровокувала масові вбивства народу на Майдані взимку 2014 р., а згодом спонсорувала сепаратистів у Донецьку, Слов'янську, Луганську та Одесі.

Стосовно проблем лідерства, слід зауважити, що зміни покладені в основу «трансформаційного лідерства», яке передбачає перетворення людини при зміні ситуації. Трансформаційне лідерство з'являється тоді, коли воно є запотребуваним, має моральне, духовне підґрунтя, базується на відповідальності та професіоналізмі.

Сучасне українське суспільство характеризується високим рівнем динамізму та широким спектром змін. Для запровадження цих змін потрібні молоді лідери, які мають сформувати відповідні команди та розробити нові ефективні програми модернізації суспільства. Такі лідери з відповідною підготовкою в Україні є, головне – дати їм можливість здійснювати такі зміни.

Важливо розуміти, що справжній лідер незалежно від професії має використовувати владу, яку він отримав, для служіння людям. Натомість за період після здобуття незалежності українська правляча еліта здебільшого намагалася задовольнити власні інтереси, отримати через корупційні схеми надприбутки та помістити їх у банки західних країн, уникнути сплати податків, грабуючи власний народ.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. В епоху змін лідерам слід усвідомити, що сутність лідерства полягає не в тому, щоб навчитися підкоряти собі інших, а в тому, щоб служити людям.

Як показує практика, лідерами є ті, хто ставить мету передати іншим своє бачення кращого майбутнього та підготувати базу для цього майбутнього, для суспільства. Не менш важливе і вміння формувати у людей цінності та досягати мети щодо забезпечення результативності соціальних, економічних, технологічних, соціально-політичних процесів, які відбуваються в суспільстві, модернізації системи державного управління, подолання інерції, розбрату та застарілих стереотипів мислення.

Сьогодні перед Україною постала необхідність переходу до нової громадянсько-політичної моделі змін у суспільстві. Нова стратегія має бути спрямована на формування механізмів, які дадуть змогу підтримувати баланс і рівновагу в процесі демократичних змін та досягти консолідації суспільства. Основними ініціаторами громадянської єдності у суспільстві мають виступати управлінські еліти і лідери, інститути громадянського суспільства, органи самоорганізації населення, групи економічних сфер, що зацікавлені в стабільному функціонуванні загальнонаціональної інфраструктури, збереженні єдності та цілісності України.

Список використаних джерел

1. Армстронг М. Менеджмент: методы и приемы : пер. с 3-го англ. изд. / М. Армстронг. – К. : Знання Прес, 2006. – 876 с.
2. Войтович Р. Адаптація системи державного управління до процесів глобальної інтеграції / Р. Войтович // Вісн. НАДУ. – 2011. – С. 5–17.
3. Гудінг Д. Людина та її світогляд: для чого ми живемо, і яке місце у світі / Д. Гудінг, Дж. Лекон ; пер. з рос. зі звіткою з англ. оригіналом за заг. ред. М. А. Жукалюка. – Львів : МБФ, 2009. – Т. 1. – 416 с.
4. Дафт Р. Л. Уроки лідерства / Р. Л. Дафт при участі П. Лейн. – М. : Ексмо, 2008. – 480 с.
5. Економічні проблеми XXI століття: міжнародний та українські виміри / за ред. С. І. Юрія, Є. В. Савельєва. – К. : Знання, 2007. – 595 с.
6. Калашнікова С. А. Освітня парадигма професіоналізації управління на засадах лідерства / С. А. Калашнікова. – К. : Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2010. – 380 с.
7. Михненко А. М. Лідерство та управлінська еліта : навч. посіб. / А. М. Михненко, Н. Т. Гончарук, Е. М. Макаренко. – К. : НАДУ, 2011. – 292 с.
8. Нагорная проповедь Спасителя. Сущность христианского учения. – К. : Орбита, 1991. – 78 с.
9. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку / В. О. Огнев'юк. – К. : Знання України, 2003. – 448 с.
10. Оуэн Х. Призвание – лидер : полное руководство по эффективному лидерству / Х. Оуэн, В. Ходжон, Н. Газзард. – Днепропетровск : Балас Бизнес Букс, 2005. – 384 с.
11. Пірен М. І. Лідерство: сутність та реалізація в українському суспільстві : навч. посіб. / М. І. Пірен. – К. : Ун-т «Україна», 2012. – 232 с.
12. Пірен М. І. Політико-управлінська еліта України: соціо-психологічний аналіз : монографія / М. І. Пірен. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2013. – 424 с.
13. Розвиток лідерства / Л. Бізо, І. Ібрагімова, О. Кікот' та ін. ; за заг. ред. І. Ібрагімової. – К. : Проект «Реформа управління персоналом на державній службі в Україні», 2012. – 400 с.
14. Савчин М. В. Духовний потенціал людини : [монографія] / М. В. Савчин. – Вид. 2-ге, переробл., допов. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. – 508 с.
15. Святое Евангелие / Укр. правосл. церковь ; Полтав. епархия. – Б. г. : Спасо-Преображен. Мегар. монастирь, 2004. – 576 с.
16. Севбо-Белецкая И. П. У порога иного бытия / И. П. Севбо-Белецкая. – К. : Пролог, 2008. – 488 с.
17. Форд Л. Преображающее лидерство. Книга о видении, ценностях и переменах, которым лидер учится у Иисуса / Л. Форд. – Симферополь : Teaching Ministries International, 2006. – 320 с.
18. Шейнов В. П. Психология лидерства, влияния, власти / В. П. Шейнов. – М. : Харвест, 2008. – 656 с.

References

1. Armstrong M. Menegment : metody i priemy : Per. s 3-go angl. izd. / M. Armstrong. – K. : Znannya Press, 2006. – 876 p.
2. Voytovych R. Adaptatsiya systemy derzavnogo upravlinnya do protsesiv globalnoi integratsii / R. Voytovych // Visnyk NADU. – 2011. – P. 5-17.
3. Guding D., Lekon Dz. Liudyna ta ii svitoglyad: dlya chogo my jyvemo, i yake mistse u sviti / Perekl. z ros. zi zvirkoj z angl. oryiginalom pid zag. red. M. A. Jukaliuka. – Lviv, MBF, 2009. – T. 1. – 416 p.
4. Daft R. L. Uroky liderstva / R. L. Daft pry uchasti P. Leyn. – M. : Ekcmo, 2008. – 480 p.
5. Ekonomichni problemy XXI stolittia : miznerodni ta ukrainski vymiry / za red. S. I. Yriya, E. V. Saveleva. – K. : Znannya, 2007. – 595 p.
6. Kalashnikova S. A. Osvitnia paradygma profesionalizacii upravlinnya na zasadah liderstva / S. A. Kalashnikova. – K. : Kyivsk, Un-t imeni Borysa Grinchenka, 2010. – 380 p.
7. Mykhnenko A. M. Liderstvo ta upravlinska elita : navch. posib. / A. M. Mykhnenko, N. T. Goncharuk, E. M. Makarenko. – K. : NADU, 2011. – 292 p.
8. Nagornaya propovid' Spasytelia. Sushnost hrystyianskogo Ucheniya. Izdatelstvo «Orbita». – K., 1991. – 78 p.
9. Ogneviyk V. O. Osvita v systemi tsinostey stalogo ludskogo rozvytku / V. O. Ogneviyk. – K. : Znannya Ukrainy, 2003. – 448 p.
10. Owen H. Prizvanie – lider : polnoe rukovodstvo po effektivnomu liderstvu / H. Owen, V. Hodgson, N. Gazzard. – Dnepropetrovsk : Balans Biznes Buks, 2005. – 384 p.
11. Piren M. I. Liderstvo : sutnist ta realizatsia v ukrainskomu suspilstvi : navch. posibnyk / M. I. Piren. K. : Universytet «Ukraina», 2012. – 232 p.
12. Piren M. I. Polityko-upravlinska elita Ukraina : sotsialno-psyhologichnyy analiz : monografiya / M. I. Piren. – Chernivtsi : Chernivetskyi nats. Un-t, 2013. – 424 p.
13. Rozvytok liderstva / L. Bizo, I. Ibragimova, O. Kikot', E. Baran', T. Fedoriv; za zag. red. I. Ibragimovoi. – K. : Projekt «Reforma upravlinnia personalom na depzavniy sluzbi v Ukraini», 2012. – 400 p.
14. Savchyn M. V. Duhovniy potentsial ludyny (Navchalne vydannya) : [monografia]. – Vyd. 2-ge, per., dop. – Ivano-Frankivsk : Misto NV, 2010. – 508 p.
15. Svyatoe Evangelie. Ukrainskaya pravoslavnyaya tserkov. Poltavskaya eparhia. Spaso-Preobrazenskiy Megarskii monastyr. – 2004. – 576 p.
16. Sevo-Beletskaaya I. P. U poroga inogo bytiya / I. P. Sevo-Beletskaaya. – K. : Prolog, 2008. – 488 p.
17. Ford L. Preobragaiushchee liderstvo. Kniga o videnii, tsenostiah i peremenah, kotrym lider uchitsa u Isusa / L. Ford. – Simferopol : Teaching Ministries International, 2006. – 320 p.
18. Sheygov V. P. Psychologia liderstva, vliyania, vlasti / V. P. Sheynov. – M. : Harvest, 2008. – 656 p.